

PREŠOVSKÉ KOLÉGIUM V KULTÚRNYCH DEJINÁCH
STREDNEJ EURÓPY

Tristotridsiate výročie založenia Prešovského evanjelického kolégia sa stalo významnou príležitosťou pre takmer všetkých našich, ale aj mnohých zahraničných (z Česka, Maďarska, Rumunska a Švédska) bádateľov venujúcich sa z historického, literárnovedného, pedagogického, filozofického, estetického či prírodovedného hľadiska tejto vplyvnej stredoeurópskej vzdelávacej inštitúcii, aby zhodnotili a prediskutovali výsledky svojej doterajšej výskumnej činnosti. Ich pracovné stretnutie sa konalo v Prešove v dňoch 17. - 18. októbra 1996 v priestoroch historickej budovy kolégia a vo vysokoškolskom areáli Univerzity P. J. Šafárika pod záštitou Biskupského úradu Východného dištriktu evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku so sídlom v Prešove, Mestského úradu v Prešove, Filozofickej fakulty UPJŠ v Prešove, Pedagogickej fakulty UPJŠ v Prešove a Kolégia evanjelickej inteligencie východného Slovenska. Tematicky ho vymedzoval názov *Prešovské evanjelické kolégium, jeho miesto a význam v kultúrnych dejinách strednej Európy*. Išlo v poradí o druhé medzinárodné sympóziu na Slovensku v tomto storočí, ktoré sa uskutočnilo k problematike tohto výnimočného školského ústavu; prvé bolo v dňoch 29. - 30. novembra 1966 (taktiež v Prešove) pri príležitosti 300. výročia jeho konštituovania a nieslo názov *Miesto Prešovského kolégia v slovenských národných dejinách*.

V historickej dvorane kolégia konferenciu oficiálne otvorili príhovormi biskup Východného dištriktu ECAV Ján Midriak, primátor mesta Prešova Ing. Juraj Kopčák, zástupcovia vedení Filozofickej a Pedagogickej fakulty UPJŠ a Kolégia evanjelickej inteligencie východného Slovenska. Sympóziu prebiehalo v široko koncipovanom kultúrno-spoločenskom rámci.

Pozvánka na akciu avizovala 35 vystúpení a príspevkov. V prvom spoločnom cykle nazvanom *Dejiny Prešovského evanjelického kolégia* z predpokladaných ôsmich referátov odznelo šesť. Na škodu podujatia bolo to, že až jedna štvrtina pozvaných bádateľov na konferenciu neprišla, alebo nedodala včas príspevok. Na druhý deň sa rokovanie rozdelilo do dvoch paralelných sekcií, pričom prvá z nich s názvom *Veda, literatúra a umenie na Prešovskom kolégiu* sa ešte rozdvajila na podsekcii *Dosah a kontakty Prešovského kolégia* (desať príspevkov) a na časť *Osobnosti Prešovského evanjelického kolégia* (deväť príspevkov). Druhá sekcia niesla názov *Dejiny protestantského školstva a školské kontakty* (osem príspevkov). Rokovacím jazykom na konferencii bola slovenčina, čeština a maďarčina.

Uved'me stručne niektoré základné tézy z prednesených a autorovi tejto správy dodaných referátov, konkrétne z tých, ktoré pojednávajú o filozofoch pôsobiach na prešovskom lýceu. Začnime príspevkami, ktoré na konferencii odzneli.

Prvé filozoficky zamerané vystúpenie na sympóziu mal **Rudolf Dupkala** (*Reflexie európskej filozofie na Prešovskom kolégiu v 17. storočí*, FF UPJŠ Prešov). Vyložil v ňom, nakoľko a kým sa nechal inšpirovať a s kým sa neraz i štylisticky identifi-

koval(!) "triumvirát" - J. Bayer, I. Caban, E. Ladiver. R. Dupkala upozornil nielen na recepciu či akceptovanie určitých myšlienok týmito tromi mysliteľmi (u Bayera Baconových a Komenského, u Cabana Sennertových, Sperlingových a Gassendiho a vplyv Melanchtona a Aristotela na Ladiveru), ale priznal im aj plodnú modifikáciu cudzích ideí, relatívnu reinterpretačnú originalitu, samostatné myslenie.

Pre tých, ktorí poznajú dielo Jozefa Koreňa len na poli logiky a lingvistiky, mohlo byť novým obohatením vystúpenie **Eduarda Lukáča** (*Jozef Koreň, posledný riaditeľ kolegiálneho učiteľského ústavu*, FF UPJŠ Prešov), v ktorom na životopisnom pozadí sledoval jeho pedagogické a organizačné pôsobenie na Prešovskom kolegiálnom učiteľskom ústave v rokoch 1919-1924. Inak sa J. Koreň v našom prostredí preslávil ako tvorca prvých slovenských stredoškolských učebníc (šlabikár, zemepis, vlastiveda, logika). A propos, Lukáč tvrdí, že Koreň sa venoval počas študijného pobytu na univerzite v Edinburgu (1912-1913) predovšetkým(!) štúdiu filozofie a histórie.

Jana Sošková (*Európske dimenzie estetiky Michala Greguša*, FF UPJŠ Prešov) zasa oboznámila auditorium s kantovským spôsobom estetického uvažovania M. Greguša, ale aj s tým, ako naňho vplývalo dielo Kantových "kritikov" či epigónov(?)! Jacobiho a Friesa, ale najmä dielo jeho učiteľa Bouterweka. Podľa J. Soškovej Michal Greguš vo svojej jedinej publikovanej práci (*Compendium Aestheticae*, Cassoviae 1826) na veľmi slušnej úrovni syntetizuje celé dovtedajšie estetické poznanie a *de facto* v Uhorsku zakladá (v tom istom čase ako bola založená v Nemecku) estetiku ako samostatnú vedu.

Miroslav Morovics (*Fyzika a prírodné vedy na Prešovskom kolégiu*, HÚ SAV Bratislava) vo svojom príspevku charakterizoval a hodnotil úroveň výučby fyzikálnych predmetov na prešovskom lýceu. Osobitne sa venoval dielam a fyzikálnym názorom dvoch popredných osobností lýcea I. Cabana a J. Bayera, ktoré analyzoval v kontexte fyzikálneho myslenia vtedajšej doby.

Ondrej Mészáros (*Filozofia na Prešovskom kolégiu v 19. storočí a dielo Andreja Vandráka*, FF UK Bratislava) nás pre zmenu v článku, ktorý rovnako ako state J. Mojdisa a dvojice A. Čuma - M. Podhájecká neodsznel, sprevádza základnými tendenciami maďarskej filozofie (spor o maďarskú filozofickú terminológiu, spor o Kantovu filozofiu, projekt tzv. filozofie harmónie, porevolučný príklon k štúdiu dejín maďarskej filozofie, nástup novokantovstva, pozitivizmu, Böhmov axiologický systém) v 19. storočí v Uhorsku, aby vzápätí ukázal, ako sa filozofia prešovských učiteľov filozofie (Ž. Carlowského, M. Greguša, A. Vandráka, A. Serédiho a M. Szilárika) vyrovnávala s uvedenými trendmi. V závere štúdie venuje väčšiu pozornosť najvýznamnejšej a najznámejšej postave vo filozofii na prešovskom kolégiu v 19. storočí friesovcovi Andrejovi Vandrákovi.

Andrej Čuma a Mária Podhájecká (*Vedecko-pedagogický profil Jaromíra Červenku a Jána Mikleša*, Prešov, PdF UPJŠ Prešov) sa v spoločnej stati zamerali na stopu, ktorú po sebe zanechali po krátkom pobyte v Prešove dve výnimočné vedecké a pedagogické kapacity bývalého Česko-Slovenska - Čech J. Červenka (šk. rok 1939-1940) a Slovák J. Mikleš (1936-1939). Obaja mali tak filozofické (boli historikmi filozofie), ako aj klasicko-filologické vzdelanie a na kolégiu vyučovali filozofiu, latinský jazyk a gréčtinu. Jadrom ich štúdie je rozbor dvoch filozofických prác

spomínaných autorov, ktoré vyšli v máji 1940 v dnes už legendárnom *Sborníku prác profesorov evanjelického kolegiálneho slovenského gymnázia v Prešove*.

Intelektuálnu biografiu "dvojnásobného doktora" (orientálna filológia - Lipsko 1902; teológia - Paríž 1905) J. Lajčiaka podáva vo svojej štúdii **Ján Mojdis** (*Ján Lajčiak, teológ a filozof známejší v cudzine ako doma*, FF UPJŠ Prešov). Po prehľade jeho života a diela si podrobnejšie všima analýzu slovenských politických, jazyko-vedných, spoločenských, kultúrnych a morálnych názorov v jeho nedokončenom diele *Slovensko a kultúra*.

Záverom môžeme skonštatovať, že na celkovo dobre zorganizovanej a na mnohých úsekoch práce aj dlho a svedomito pripravovanej interdisciplinárnej konferencii, na ktorej sa zúčastnilo približne 120 odborníkov a laikov, odznelo mnoho zaujímavých referátov, koreferátov, diskusných príspevkov a podnetov. Za viac-menej bezproblémový chod akcie patrí poďakovanie Milanovi Portíkovi, najmä však Petrovi Kónyovi. Konferencia nielenže dosiahla svoj cieľ (na slušnej úrovni zmapovala pozíciu a ohodnotila význam prešovského lýcea ako kultúrotvorného činiteľa v stredoeurópskom priestore), ale navyše vzbudila zaslúženú pozornosť aj u širšej verejnosti. Zabezpečenie časového priestoru pre voľnú diskusiu hneď po odznení jednotlivých referátov by azda ešte výraznejšie prispelo ku kryštalizácii pozícií účastníkov i k dynamickejšej polemike... Zo štúdií, ktoré odzneli v Prešove, v "Athénach nad Torysou", bude tohto leta zostavený a vydaný zborník.

Mimochodom, v školskom roku 1996-1997 bola obnovená výučba na prešovskom kolégiu. V dvoch formách vyučovania na ňom dnes študuje 62 žiakov. Budúcnosť ukáže, či pedagógovia terajšieho evanjelického gymnázia úspešne nadviažu na úroveň a tradíciu kedysi slávnej *prešovskej školy*.

Peter Krákorník

Mgr. Peter Krákorník
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR